

افزایش ذخایر نفت خام عراق و ابهامات مربوط به آن

مقدمه:

وزیر نفت عراق اعلام نمود که ذخایر قابل استحصال نفت خام این کشور با افزایش ۳۰ درصدی، به ۱۴۳/۱ میلیارد بشکه رسیده است. همچنین در مطالعات جدید، میزان درجای اولیه این کشور معادل ۵۰۵/۴ میلیارد بشکه برآورد شده است.

گرچه از نظر کارشناسان، افزایش میزان ذخایر نفت عراق بسیار محتمل بوده و دور از انتظار نیست، اما زمان و نحوه اعلام آن، سؤال‌های بسیاری را در مجامع بین‌المللی انرژی مطرح نموده است و این شائبه تقویت شده است که انگیزه‌های سیاسی، بیش از دلایل فنی در این افزایش تأثیر داشته‌اند.

شهرستانی در این نشست عنوان نموده است که این میزان ذخایر از ۶۶ میدان نفتی که تاکنون کشف گردیده محاسبه شده و در صورت کشف میادین جدید، مجدداً افزایش خواهد یافت. وی گفت از سال ۲۰۰۱ که ذخایر این کشور معادل ۱۱۵ میلیارد بشکه برآورد شده بود تا کنون، حدود ۵ میلیارد بشکه نفت خام تولید شده و مطالعات جدید حاکی از آنست که در مجموع ۳۳ میلیارد بشکه به ذخایر قابل استحصال این کشور افزوده شده است. وزیر نفت عراق، دلیل افزایش این میزان ذخایر را، جمع‌بندی حاصل از مطالعات جدید شرکت‌های بین‌المللی در میادین به مناقصه گذاشته شده در سال گذشته و بخصوص میادین قرنه غربی و زبیر اعلام کرده است. ضمناً در بررسی جدید، میزان ذخایر گازی این کشور تغییری نکرده است.

علی خواجوی
اداره کل برنامه ریزی استراتژیک

برآوردهای جدید از ذخایر نفت خام عراق

شرکت‌های بین‌المللی نفتی، در طول سال‌های ۲۰۰۳ تا ۲۰۰۹ مطالعات جدیدی را بر روی میداین نفتی عراق انجام داده‌اند که قطعاً برآوردهای دقیق‌تری را نسبت به تخمین‌های گذشته در اختیار مقامات عراقی قرار داده است. همچنین اعلام میزان جدید ذخایر نفت خام میداین کشف شده در عراق، می‌تواند برطرف کننده برخی از نگرانی‌های اظهار شده از سوی کارشناسان نفتی، در خصوص بالاتر بودن میزان پروفایل تولید ارائه شده توسط شرکت‌های خارجی در مورد بعضی از میداین در جریان دو مناقصه برگزار شده این کشور در سال گذشته، نسبت به میزان ذخایر این میداین باشد.

نماینده عراق در سازمان اوپک، از ارسال آمار جدید ذخایر این کشور به دبیرخانه اوپک خبر داده و وزیر نفت عراق نیز گفته است که می‌بایست مکانیزم جدیدی برای تعیین سهمیه کشورهای عضو اوپک تعیین گردد که در آن میزان ذخایر نفت خام کشورهای عضو نیز، یکی از پارامترهای تعیین‌کننده سهمیه میزان تولید در این سازمان باشد.

در حال حاضر عراق ۲/۳۵ تا ۲/۶۰ میلیون بشکه در روز نفت خام تولید می‌کند و سازمان اوپک نیز سهمیه تولیدی را برای این کشور در نظر نگرفته است. در همین راستا مقامات این کشور اعلام کرده‌اند که بدلیل نیاز بالا به درآمدهای نفتی برای بازسازی زیرساخت‌های کشورشان، تا زمانی که تولید نفت آنها به ۴ میلیون بشکه در روز برسد، تعیین سهمیه تولید از سوی اوپک را نخواهند پذیرفت.

در جدول اعلام شده از سوی وزیر نفت عراق، میزان تغییر ذخایر نفت خام میداین به مناقصه گذاشته شده تعیین شده است (جدول ۱). همان طور که در جدول (۱)

مشاهده می‌شود، میدان قرنه غربی با حدود ۲۲ میلیارد بشکه افزایش، بیشترین تغییر را داشته است. ذخیره نفت قابل استحصال این میدان از ۲۱/۴ به ۴۳/۳ میلیارد بشکه رسیده است. به این ترتیب میدان قرنه غربی که به دو بخش ۱ و ۲ تقسیم می‌شود، بزرگترین میدان نفتی عراق محسوب شده است که در صورت صحت این برآورد، بنظر می‌رسد دومین میدان بزرگ نفتی جهان بعد از میدان "قوار" عربستان سعودی نیز باشد.

در سال گذشته کنسرسیوم شرکت‌های اگزان موبیل و رویال داچ شل، موفق به عقد قرارداد توسعه فاز ۱ میدان قرنه غربی در

دور نخست مناقصات نفتی این کشور در ۳۰ ژانویه ۲۰۰۹ شدند. وزارت نفت عراق برای تولید هر بشکه نفت مازاد بر تولید پایه این میدان، ۱/۹۰ دلار پاداش در نظر گرفته است. در برنامه تولید ارائه شده از سوی این کنسرسیوم، تولید این میدان تا سطح ۲/۳ میلیون بشکه در روز افزایش پیدا خواهد کرد. همچنین کنسرسیوم شرکت‌های لوک اوایل و استات اوایل نیز در دور دوم مناقصات نفتی که در ۱۱ و ۱۲ دسامبر ۲۰۰۹ برگزار گردید، موفق به عقد قرارداد توسعه فاز ۲ میدان قرنه غربی شدند. وزارت نفت عراق معادل ۱/۱۵ دلار پاداش برای تولید هر بشکه نفت مازاد بر تولید پایه این میدان در نظر گرفته است. در برنامه تولید ارائه شده از سوی این کنسرسیوم، تولید این میدان تا

جدول ۲. تغییر ذخایر میداین نفتی عراق

واحد: میلیارد بشکه

نام میدان	ذخایر قدیم	ذخایر جدید	میزان افزایش
قرنه غربی	۲۱/۴	۴۳/۳۰۳	۲۱/۹
رمیله	۱۷/۷	۱۷/۳۰۳	-۰/۴
مجنون	۱۲	۱۱/۹۵۳	-۰/۰۴
کرکوک	۱۰	۸/۹۰۸	-۱/۱
زبیر	۴	۷/۸۱۳	۳/۸
بغداد شرقی	۸	۸/۰۸۴	۰/۱
نهر عمر	۶/۲	۶/۳۳۸	۰/۱
هالفایا	۴/۱	۴/۹۳۶	۰/۸
نصیریله	۴/۳۵	۴/۳۵۵	۰/۰۰۵
راتاوی	۱/۸	۲/۴۷۱	۰/۷
بای حسن	۲/۲	۲/۰۷۸	-۰/۱
قراف	۰/۸۶	۱/۵۵۴	۰/۷
قیاره	۰/۸۰۷	۱/۵۲۵	۰/۷
نجمه	۰/۵۹	۱/۱۱۵	۰/۵
طوبا	۰/۳۵	۱/۵۱۸	۰/۲
احدب	نامعلوم	۱/۰۵۵	۱/۱
بدرا	۰/۱۱	۰/۷۵۶	۰/۶
میداین میسان*	۲/۵۵	۲/۳۷۹	-۰/۲

* میداین میسان شامل سه میدان بازرگان، فکه و ابوغریب می‌باشد.

در زمینه مطالعات مشترک فنی، آموزش و تحقیقات و مشاوره‌های فنی بوده است. لذا اگر افزایش در میزان ذخایر نفت خام عراق در نتیجه این مطالعات بوده است، چرا در برآوردهای اعلام شده در دو مناقصه برگزار شده در سال ۲۰۰۹ و سه کارگاه فنی که در مورد مشخصات میادین نفتی عراق در لندن و استانبول برگزار گردید، این نتایج انعکاس پیدا نکرده بوده است؟

وزارت نفت عراق، بالابودن پروفایل‌های تولید مناقصات نفتی این کشور نسبت به حجم ذخایر میادین نفتی را با توجه به میزان ذخایر جدید اعلام شده، رد کرده است اما جای این سؤال باقی است که شرکت‌های برنده شده در مناقصه سال گذشته چگونه برنامه‌های تولیدی را ارائه داده‌اند که متناسب با حجم ذخایری است که اخیراً دولت آنها را اعلام کرده است؟

ضمن اینکه بر طبق قراردادهای منعقد شده می‌بایست مسایل فنی میادین در کمیته مشترک مدیریت هر میدان مورد بحث و بررسی قرارگیرد که این کمیته‌ها قرار بوده است از اواخر سال ۲۰۱۰ کار خود را آغاز کنند و از این کمیته‌ها نیز تاکنون بحثی پیرامون افزایش ذخایر میادین تحت توسعه منتشر نشده است.

تاکنون مورد اکتشاف قرار نگرفته است، بیش از ۱۰۰ میلیارد بشکه است. با این وجود، گرچه متخصصین افزایش میزان ذخایر نفت عراق را دور از انتظار نمی‌دانند، اما زمان و نحوه اعلام آن سؤال‌های بسیاری را بوجود آورده از جمله اینکه آیا انگیزه‌های سیاسی نیز در اعلام این خبر وجود داشته است؟

به عنوان مثال پس از اعلام افزایش حجم ذخایر توسط وزیر نفت عراق که آن را نتیجه مطالعات جدید و بویژه مطالعات لرزه‌نگاری در میادین به مناقصه گذاشته شده عنوان کرد، برخی از متخصصین نفتی اظهار تردید نموده‌اند که در کدام یک از فازهای میدان قرنه غربی که ذخایر آن بیش از ۱۰۰ درصد افزایش پیدا کرده است، عملیات لرزه‌نگاری انجام شده و کار تعبیر و تفسیر آن نیز به پایان رسیده است؟ این تردید به این دلیل است که طبق اطلاعیه منتشر شده توسط کنسرسیوم فاز ۲ این میدان، شرکت‌های معتبر بین‌المللی از تاریخ ۱ تا ۲۶ سپتامبر ۲۰۱۰ (۱۰ شهریور تا ۴ مهر ۱۳۸۹)، مهلت داشته‌اند تا در مناقصه عملیات لرزه‌نگاری ۳ بعدی این میدان شرکت کنند. طبیعی است که انجام عملیات لرزه‌نگاری و سپس پردازش و تفسیر و تعبیر اطلاعات جمع‌آوری شده به ماه‌ها زمان نیاز دارد که با زمان اعلام شده همخوانی ندارد.

همچنین این در حالی است که در فاز ۱ این میدان نیز هیچ برنامه‌ای برای لرزه‌نگاری از سوی کنسرسیوم برنده قرارداد، اعلام نشده است.

در طول سال‌های ۲۰۰۴ تا ۲۰۰۸، وزارت نفت عراق حدود ۴۰ قرارداد همکاری را با شرکت‌های بین‌المللی در زمینه نفت و گاز منعقد نموده است. برخی از این قراردادها

۱ میلیون بشکه در روز، به تنهایی حدود ۴۰ درصد از کل تولید نفت عراق را بر عهده دارد. میادین کرکوک و مجنون و بای حسن نیز از دیگر میادین هستند که با کاهش حجم ذخایر روبرو بوده‌اند. (جدول ۲).

طبق اعلام رسمی وزارت نفت عراق، ۷۱ درصد ذخایر نفتی این کشور در جنوب و بخصوص در استان بصره، ۲۰ درصد در شمال و بخصوص در استان کرکوک و ۹ درصد نیز در مرکز این کشور واقع شده است.

برخی ابهامات مطرح شده در زمینه افزایش ذخایر نفت خام عراق

حجم ذخایر هیدروکربوری عراق در طول سال‌های ۱۹۸۷ تا ۲۰۰۹ تغییر محسوسی نکرده بود و کشور عراق با در اختیار داشتن ۱۱۵ میلیارد بشکه نفت قابل استحصال، پس از عربستان سعودی و ایران سومین دارنده ذخایر نفتی متعارف جهان محسوب می‌شد. ذخایر قابل استحصال عراق در طول سال‌های ۱۹۸۷-۹۵، معادل ۱۰۰ میلیارد بشکه، در طول سال‌های ۲۰۰۰-۱۹۹۶، معادل ۱۱۲/۵ میلیارد بشکه و در طول سال‌های ۲۰۰۱ تا اکتبر ۲۰۱۰، معادل ۱۱۵ میلیارد بشکه برآورد شده بود. در حالی که طی این مدت از میان کشورهای خاورمیانه، قطر، یمن، عربستان سعودی و ایران به ترتیب با ۸/۴، ۳/۴، ۲، ۱/۸ درصد رشد متوسط سالانه، بیشترین افزایش در حجم ذخایر نفتی خود را داشته‌اند.

با توجه به اینکه بخش قابل توجهی از خاک عراق تاکنون مورد ارزیابی‌های اکتشافی قرار نگرفته است، متخصصین زمین‌شناسی انتظار داشتند تا با انجام فعالیت‌های اکتشافی جدید و همچنین مطالعه مجدد میادین در حال تولید با استفاده از فناوری‌های نوین، حجم ذخایر این کشور افزایش قابل ملاحظه‌ای بیابد. به طوری که در سال ۲۰۰۷ مؤسسه بین‌المللی IHS برآورد کرده است که پتانسیل ذخایر نفت منطقه غرب عراق که

تأثیر افزایش ذخایر عراق بر موقعیت این کشور و سایر اعضای اوپک

در نیمه دهه ۱۹۸۰ که روند نزولی قیمت‌های نفت آغاز شد، کشورهای عضو اوپک سیاست سهمیه‌بندی تولید را اتخاذ کردند. در این میان یکی از معیارهای تعیین سهمیه تولید برای اعضا، میزان ذخایر اثبات شده نفت آنها بود. از این رو بیشتر اعضای اوپک اقدام به بالا نشان دادن ذخایر نفت‌خام خود کردند. به طوری که ذخایر نفتی اعضای اوپک که در آغاز دهه ۱۹۸۰ معادل ۴۲۵ میلیارد بشکه بود، در سال ۱۹۸۹ با ۷۹/۵ درصد افزایش به ۷۶۳ میلیارد بشکه افزایش یافت. در بین اعضای اوپک، شش کشور عربستان سعودی، ایران، عراق، امارات متحده عربی، کویت و ونزوئلا مقادیر قابل توجهی را به ذخایر خود افزودند. مجموع ذخایر این شش کشور در سال ۱۹۸۰ در حدود ۳۷۴ میلیارد بشکه بود که ۸۷ درصد از ذخایر اثبات شده نفت اوپک را شامل می‌شد اما در پایان سال ۱۹۸۹ ذخایر این کشورها به

۷۰۷ میلیارد بشکه افزایش یافت و حدود ۹۳ درصد از کل ذخایر اوپک را شامل می‌شد. اما در حال حاضر میزان ذخایر، تأثیری بر سهمیه تولید اعضا ندارد و تنها می‌تواند از لحاظ موقعیت سیاسی و نفتی، جایگاه و موقعیت کشور مزبور را در بازار نفت ارتقاء بخشد.

انگیزه‌های احتمالی عراق

وزارت نفت عراق امیدوار است با اعلام حجم جدید ذخایر نفت‌خام خود، در داخل و خارج از کشور به اهداف مهمی چون موارد ذیل دست یابد:

- تفوق جوئی بر رقیب دیرینه خود (ایران) و تبدیل شدن به دومین دارنده منابع نفت‌خام مرسوم جهان
- بهبود موقعیت عراق در اوپک جهت کسب سهمیه تولید در آینده
- تحکیم جایگاه وزیر نفت عراق در زمان انتقال قدرت به دولت جدید این کشور و بدون ریسک نشان دادن مناقصات نفتی برگزار شده توسط این وزارتخانه در سال گذشته
- فائق آمدن بر پرسش‌های فراوان کارشناسان داخلی در زمینه چگونگی تحقق اهداف

تولیدی ارائه شده توسط شرکت‌های بین‌المللی در مناقصات نفتی برگزار شده به نظر می‌رسد با توجه به برخی از ابهامات فنی در خصوص دلایل افزایش حجم ذخایر نفت‌خام عراق، پرسش‌های جدیدی متوجه مقامات وزارت نفت این کشور شود. همچنین پیش‌بینی می‌شود، مجدداً در محافل علمی و تخصصی انرژی جهان، امکان‌پذیری فنی نمودارهای تولید ارائه شده در قراردادهای عراق مورد بحث و پرسش واقع شود. اما گذشته از این ابهامات، از این پس در مجامع بین‌المللی، حجم ذخایر نفت قابل استحصال عراق معادل ۱۴۳/۱ میلیارد بشکه خواهد بود که انتظار افزایش مجدد آن در آینده‌ای نزدیک نیز دور از انتظار نمی‌باشد. این اعلام عراق که با توجه به شرایط خاص این کشور مطرح شده است و احتمالاً بیشتر هم مصرف داخلی دارد نباید موجب مسابقه و رقابت جدیدی در میان اعضا اوپک در جهت ارائه برآوردهای بیش از واقع از ذخایر خود شود، چنین رقابتی معلوم نیست چقدر به نفع کشورهای تولید کننده نفت باشد. ♦

فهرست منابع و مأخذ در دفتر نشریه موجود است